

Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

6, 3, 5, 2, 1, 4.

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt één scorepunt toegekend.

Prehistorie en oudheid

2 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

De godsdienst van Echnaton vertoont overeenkomst met het monotheïsme (of een juiste omschrijving daarvan) van het christendom, omdat Echnaton spreekt van de enige god (die de wereld geschapen heeft).

3 maximumscore 6

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De informatie over de leefwijze van Germaanse stammen is, dat wordt beschreven hoe de Chauken erin slagen in het getijdengebied van de Noordzee te overleven / wonen op terpen / een armoedig bestaan lijden 1
- De informatie over de argumenten die de Romeinen gebruiken om hun imperialisme te rechtvaardigen is, dat Plinius vindt dat de Romeinen de overwonnen volken beschaving/welvaart/ontwikkeling brengen 1

De functie van Plinius vergroot waarschijnlijk de betrouwbaarheid van de bron, want:

- als bestuurder van een grensprovincie beschikt hij over (militaire) inlichtingen over de leefwijze van volken aan de andere kant van de grens 1
- als bestuurder van een grensprovincie / hoge Romeinse politicus/militair kent hij (de argumenten voor) het Romeinse imperialisme van binnenuit 1
- Over de eigen opvattingen van de Chauken bestaat weinig zekerheid omdat zijzelf nog geen schrift hebben / in de prehistorie leven, waardoor van hun eigen opvattingen (door henzelf) niets is vastgelegd 2

Vraag	Antwoord	Scores
4	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is: Er is sprake van invloed van:	
	<ul style="list-style-type: none"> de plaatselijke cultuur, want uit de votiefsteen blijkt dat de lokale godin Nehalennia door de handelaren wordt vereerd 	1
	<ul style="list-style-type: none"> de Romeinse cultuur, want de tekst op de votiefsteen is Latijn / er worden Latijnse namen genoemd 	1

De middeleeuwen

5	maximumscore 4 Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> De naam “monniken” past goed bij de vroege middeleeuwen, omdat de katholieke kerk/de kloosters in deze tijd een grote rol speelde(n) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> De naam “ridders” past goed bij de vroege middeleeuwen, omdat het feodale stelsel in deze tijd vorm krijgt 	1

De periode van de vroege middeleeuwen zou ook gekarakteriseerd kunnen worden als:

<ul style="list-style-type: none"> de periode van “het ontstaan en de verspreiding van de islam” en 	1
<ul style="list-style-type: none"> de tijd van het hofstelsel/de horigheid/de zelfvoorzienende agrarische cultuur 	1

Opmerking

Alleen voor historisch juiste namen, passend in de vroege middeleeuwen, worden scorepunten toegekend.

6	maximumscore 5 Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> Deze gedragsregels passen bij “(het ontstaan en) de verspreiding van de islam” (of een omschrijving daarvan) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> De verandering die uit de bron is af te leiden is de invoering van de islam als overheersende godsdienst 	1
	<ul style="list-style-type: none"> wat blijkt uit de regels die niet-islamieten als tweederangs burgers behandelen / de islam bevoorrechten 	1
	<ul style="list-style-type: none"> De continuïteit die uit de bron is af te leiden is het voortbestaan van een christelijke/niet-islamitische gemeenschap (met een eigen godsdienstuitoefening) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> wat blijkt uit de noodzaak regels te maken voor niet-islamieten / de regels voortdurend te herhalen (als er geen niet-islamieten waren geweest, was er geen noodzaak dergelijke regels af te kondigen) 	1

Vraag	Antwoord	Scores
7	maximumscore 4 Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> Door het Edict van Pitres zou Karel de Kale zijn gezag kunnen vergroten door het versterken van zijn economische positie, omdat de koning meer invloed zou krijgen op het uitgeven/het uiterlijk van de munten / controle zou krijgen op de (jaar)markten in het hele rijk 	2
	<ul style="list-style-type: none"> Koning Karel de Kale slaagt er niet in de controle op zijn rijk te versterken, omdat in de vroege middeleeuwen feodale verhoudingen ontstaan, die het staatsgezag versplinteren/sterk centraal gezag onmogelijke maken / hem afhankelijk maken van zijn vazallen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> De latere Franse koningen kunnen het centrale gezag wel versterken, doordat zij in de late middeleeuwen erin slagen (met hulp van de steden/de burgerij) de afhankelijkheid van de feodale adel te verminderen 	1

Vroegmoderne tijd

8	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is: Uit de bron blijkt dat de opstand tegen koning Filips II	
	<ul style="list-style-type: none"> een burgeroorlog is, want de bron beschrijft de verovering door Nederlandse Watergeuzen van een stad in de Nederlanden 	1
	<ul style="list-style-type: none"> een godsdienstoorlog is, want er is sprake van strijd tussen protestanten en katholieken 	1
9	maximumscore 4 Voorbeeld van een juist antwoord is: De oprichting van botanische tuinen past bij:	
	<ul style="list-style-type: none"> de nieuwe wetenschappelijke belangstelling die in de zestiende eeuw begon 	1
	<ul style="list-style-type: none"> want er werden onbekende planten verzameld en bestudeerd 	1
	<ul style="list-style-type: none"> het begin van de Europese expansie 	1
	<ul style="list-style-type: none"> want daardoor ontdekte men de nieuwe planten / want daardoor ging men op zoek naar economisch interessante gewassen 	1
10	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is: (Ondanks de veranderingen in in- en uitvoer), blijft de handel binnen Europa groter in omvang dan de handel buiten Europa / wordt er meer in- dan uitgevoerd.	

Vraag	Antwoord	Scores
11	maximumscore 3 Voorbeeld van een juist antwoord is: <ul style="list-style-type: none">• James Cook krijgt de opdracht de wereld in kaart te brengen / bestaande ontdekkingen te controleren/verifiëren / 'natuurkennis' te bevorderen• De ontdekkingsreizigers van de zestiende eeuw kregen de opdracht handelswegen (naar Indië) te zoeken / gebieden te vinden waar koloniën/handelsposten gesticht konden worden / het christendom kon worden verspreid• Dit verschil wordt veroorzaakt door het achttiende-eeuwse rationalisme/verlichte denken / de wetenschappelijke revolutie van die tijd	1 1 1
12	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is: Het verband tussen de uitbouw van de Europese expansie en de trans-Atlantische slavenhandel is, dat deze expansie plaats vond in de vorm van plantagekoloniën in (Zuid-)Amerika, waarvoor (steeds meer) slaven uit Afrika nodig waren/die door de slavenhandel economisch succesvol waren / er in Afrika meer handelsposten moesten worden veroverd/opgericht om van de aanvoer van slaven verzekerd te zijn.	
13	maximumscore 2 Kern van een juist antwoord is: Als de trans-Atlantische slavenhandel zou worden afgeschaft, zou er geen aanvoer van nieuwe slaven meer mogelijk zijn, waardoor de slaven op de plantages wel beter behandeld zouden moeten worden.	

Vraag	Antwoord	Scores
17	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> De foto uit 1911 is wel geschikt om het onderzoek te illustreren, want rond 1911 is kinderarbeid nog een maatschappelijk probleem/noodzakelijk om het gezinsinkomen op peil te houden (de foto is in die tijd niet uitzonderlijk) terwijl dat rond 1957 door de groeiende welvaart over het algemeen niet meer zo is/de foto niet aansluit bij het beeld van een groeiende welvaart/een moderne economie die in de jaren vijftig opkomt (de foto uit 1957 laat een uitzondering zien, de kinderen helpen de ouders) 	<p>2</p> <p>2</p>
18	<p>maximumscore 1</p> <p>Kern van een juist antwoord is, dat een foto geënceneerd/gemanipuleerd kan zijn / een momentopname is / vanuit een bepaalde/bepaalde gezichtshoek is gemaakt.</p>	
19	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <p>Bij 1:</p> <ul style="list-style-type: none"> De nationaalsocialisten beginnen de vervolging van de joden met het isoleren van hun joodse medeburgers van de rest van de bevolking (waardoor ze uiteindelijk deze bevolkingsgroep zonder veel tegenstand weg konden voeren), wat uit de bron blijkt als bezoek aan joodse winkels wordt tegengegaan <p>Bij 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het thema van de tentoonstelling "Ein offenes Geheimnis" wordt in de anekdote goed weergegeven, omdat hoewel er iets verschrikkelijks gebeurt (de boycotactie/discriminatie/begin Jodenvervolging), er toch geprobeerd wordt de schijn van normale (menselijke) verhoudingen op te houden, want de joodse winkelierster biedt haar kwelgeesten thee aan / de SA-mannen onderbreken hun actie voor een kopje thee bij de joodse winkelierster 	<p>2</p> <p>2</p>
20	<p>maximumscore 4</p> <p>Een juist antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> Een juist, aan het gedicht ontleend sociaaleconomisch aspect (bijvoorbeeld in het gedicht komt de hopeloosheid van de crisistijd naar voren, wat blijkt uit de vrijwillig die zonder betaling in de openbare bibliotheek werkt / hoopt dat er een betaalde baan vrijkomt / de lange rijen werklozen die wachten op een baan) Een juist, aan het gedicht ontleend cultureelmentaal aspect (bijvoorbeeld in het gedicht komt de ondergeschikte maatschappelijke positie van de vrouw naar voren, wat blijkt uit het ontslag dat een vrouw krijgt als zij (zoals juffrouw Jansen) trouwt / de opmerking over een vrouw die niet veel betekent in de maatschappij) 	<p>2</p> <p>2</p>

Vraag	Antwoord	Scores
21	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Als politiek motief: de Duitse bezetter wilde de Nederlandse bevolking voor zich winnen/nazificeren/overhalen tot het aannemen van nazidenkbeelden / beschouwde de Nederlandse bevolking als Germaans broedervolk • Als militair motief: Nederland kon een grote bijdrage aan de Duitse oorlogsvoering leveren als vrijwillig werd meegewerkt / er was geen groot bezettingsleger nodig 	<p>1</p> <p>1</p>
22	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een kenmerk van een totalitaire staat is, dat de overheid zelfs het denken van de burgers wil beïnvloeden/de burgers totaal controleert • Uit de bron blijkt dat Jung Chang zichzelf geen kritiek op de bevelen van Mao toestaat/totaal gehoorzaam is/zelfs absurde bevelen uitvoert • De bron is betrouwbaar, omdat het haar eigen jeugdervaringen in China betreft/zij de informatie uit de eerste hand heeft 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
23	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <p>Je twijfelt aan de representativiteit van deze bron voor je onderzoek, omdat het hier gaat om de ervaringen/jeugdherinneringen van één persoon/meisje, die een uitzonderingspositie kan hebben ingenomen/niet van toepassing hoeft te zijn op alle Chinezen in die tijd.</p>	
24	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is, dat door de Koude Oorlog de Verenigde Staten/de Sovjet-Unie hulp bieden aan elke bondgenoot die zich voordoet / de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie elkaar beconcurreren in het vormen van een eigen machtsblok (van bondgenoten).</p>	
	<p><i>Opmerking</i></p> <p><i>Alleen als in het antwoord het begrip Koude Oorlog op een juiste manier is verwerkt, worden scorepunten toegekend.</i></p>	

Vraag	Antwoord	Scores
25	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is: <ul style="list-style-type: none">• De kolen- en staalindustrie leverde de grondstoffen voor de bewapening• door elkaars industrie op dit terrein te controleren/gezamenlijk te beheren, kon voorkomen worden dat één van de landen (met name Duitsland en Frankrijk) zich (stiekem) zou gaan bewapenen	1 1
26	maximumscore 3 Voorbeeld van een juist antwoord is: <ul style="list-style-type: none">• De kritiek in de ingezonden brief is, dat de spot wordt gedreven/respectloos wordt omgegaan met het christelijk gebed De veranderingen die uit de reactie van Mulisch blijken zijn dat (twee van de volgende): <ul style="list-style-type: none">– burgers zelfstandiger/kritischer/individueeler worden.– er een proces van ontkerkelijking plaatsvindt / er kritiek op dominees en pastoors komt.– er een generatiekloof/kloof tussen jongeren en ouderen ontstaat.	1
	per juiste verandering	1
27	maximumscore 2 Kern van een juist antwoord is: Door de televisie kwamen er ook andere meningen de huiskamer binnen/kregen de gezinnen meer informatie over/uit de buitenwereld / werd de verzuiling doorbroken, waardoor sociaalculturele veranderingsprocessen (mede) op gang konden komen.	

Bronvermeldingen

- bron 1 J. Demey, P. Geurts en H. de Wolff, *Geschiedenis in documenten*, Amsterdam 1971, pag. 16.
- bron 2 O. Hekster en E. Moorman, *Ooggetuigen van het Romeinse rijk*, Amsterdam 2007, pag. 96-98.
- bron 3 Rijksmuseum van Oudheden, Leiden.
- bron 4 ontleend aan: www.fordham.edu/halsall/jewish/jews-umar.html
- bron 5 ontleend aan: Roy C. Cave & Herbert H. Coulson, eds., *A Source Book for Medieval Economic History*, New York 1965, pag. 133-134.
- bron 6 J. Baalbergen, *Van Opstand tot Onafhankelijkheid, De Unie van Utrecht en het ontstaan van een zelfstandige staat*, 's-Gravenhage 1979, pag. 51.
- bron 7 Jan de Vries en Ad van der Woude, *Nederland 1500-1815, De eerste ronde van economische groei*, Amsterdam 1995, pag. 577.
- bron 8 J. Demey, *Onze tijd in documenten*, De Lier 1973. pag. 24.
- bron 9 ontleend aan: Eva March Tappan, ed., *The World's Story, A History of the World in Story, Song and Art*, Vol. V, Italy, France, Spain, and Portugal, Boston 1914, pag. 279-280.
- bron 10 Willemien Schenkeveld, *Het kindertje van Van Houten*, Hilversum 2003, pag. 80.
- bron 11 Willemien Schenkeveld, *Het kindertje van Van Houten*, Hilversum 2003, pag. 81.
- bron 12 ontleend aan: *Katalog der Ausstellung, Ein offenes Geheimnis, Arisierung in Alltag und Wirtschaft in Oldenburg zwischen 1933 und 1945*, zonder plaats, 2001.
- bron 13 Annie M.G. Schmidt, *Debutgedicht uit het tijdschrift "Opwaartse Wegen"*, 1938.
- bron 14 Jung Chang, *Wilde Zwanen, drie dochters van China*, Amsterdam 1993, pag. 296-297.
- bron 15 ontleend aan: J. van den Berg, H. Lammers en H. Mulisch (red.), *Pays Bah'*, Amsterdam 1964, pag. 13 e.v.
- bron 16 ontleend aan: J. van den Berg, H. Lammers en H. Mulisch (red.), *Pays Bah'*, Amsterdam 1964, pag. 18 e.v.